

Sınıf Ortamında İstenmeyen Davranışlara İlişkin Öğretmenlerin Gösterdikleri Tepkiler

Ahmet Çoban¹

Öz

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin sınıf ortamında öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin tepkilerini saptamak; bunları farklı boyutlarıyla analiz edip değerlendirmektir. Bu temel amaç çerçevesinde, 4 ilköğretim okulundan 43 sınıf öğretmenin dersi izlenerek, öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkilerinin neler olduğu, okul, sınıf ve ders değişkenlerine göre bu tepkilerin değişiklik gösterip göstermediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, öğretmen tepkilerinin, öğretmenlerin cinsiyetine, mezun oldukları okullara ve kıdemlerine göre değişip değişmediğine de dikkat edilmiştir. Araştırma sonucunda, sınıf ortamında öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin gösterdikleri tepkiler, okul, sınıf ve ders düzeyinde farklılıklar gösterdiği gibi, bu tepkilerde öğretmenlerin cinsiyeti, mezun olduğu okul ve kıdemlerinin de etkili olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin tepkileri arasında fiziksel ceza ve hakaret içerikli ifadelerin yer almış olması dikkat çekici durum olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sınıf öğretmeni
Sınıf ortamı
İstenmeyen davranış
Tepki

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 10.03.2015
Kabul Tarihi: 07.07.2015
Elektronik Yayın Tarihi: 04.08.2015

DOI: 10.15390/EB.2015.4520

Giriş

Eğitim, genel anlamda, bireyde davranış değiştirme süreci (Demirel, 2007) olduğuna göre, öğrenci davranışlarının oluşması (Başar, 1998) yapılandırılmış eğitim ortamı (Aydın, 1998) olarak tanımlanan sınıfta başlar. "Öğretme ve Öğrenme"nin amaçlara uygun bir şekilde gerçekleşmesi, iyi bir sınıf yönetimi ile mümkün olduğu kabul edilmektedir. Çünkü sınıf organizasyonunun temel amacı, öğretmeyi ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktır (Pollard, 1997). Öğretmen, sınıfı organize ettiği zaman, sadece sınıfı değil, kendisinin ve öğrencinin rolünü de organize etmektedir. Sınıf organizasyonu, sınıfa hem ne olması gerektiğini hem de nasıl öğrenim görülmesi gerektiğini söyler (Getzels, 1974, aktaran Türnüklü, 2000). Eğitimin temel amacı, davranış değişikliğini gerçekleştirme olduğuna göre, bu işin en etkin şekilde yapıldığı yer, sınıf ortamlarıdır. Bu ortamlarda, sürekli olarak bireylerin davranışları gündemdedir.

İnsan davranışlarının temelinde gereksinimleri yatar. Gereksinimler, onları gidermeye iten dürtüleri yaratırlar. Dürtü sonunda belli yönde etkinlik eğilimi olan güdüler oluşur ve insan uygun durumlarda güdülerini yönünde davranışa geçebilir (Başar, 1998). Sınıfta eğitim yaşantılarının gerçekleşebilmesi için öncelikle sağlanması gerekenlerden biri, uygun sınıf ortamının hazırlanmasıdır

¹ Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, acoban@dicle.edu.tr

(Merrett ve Wheldall, 1993, aktaran Gürsel, Sarı ve Dilmaç, 2004). Ancak okulda her çevreden, her yaşam biçiminden, çeşitli davranış alışkanlıklarına sahip öğrencilerin (Grossman, 1991) oluşturduğu sınıf ortamlarında saatlerce bir arada olmanın, istenmeyen davranışların meydana gelmesine (Başar, 1998; Aydın, 1998) yol açması doğal görülmelidir. Sınıf içerisindeki istenmeyen öğrenci davranışları, bir rastlantı sonucu ortaya çıkmamaktadır. Öğrenciden, öğretmenden, okuldan ve sınıfın yapısından, öğrenme etkinlik ve materyallerinden kaynaklanan çeşitli değişkenler, öğrenci davranışları üzerinde etkili olmaktadır (Türnüklü, 1999). Okulda ve sınıfta her türlü eğitsel çabayı; etkili öğrenme-öğretme sürecini oluşturmayı ve sürdürmeyi engelleyen, okulun normal işleyişini ciddi biçimde aksatan, öğretmenlerin ve öğrencilerin ortak haklarını istismar ve ihmal eden kasıtlı veya kasıtsız öğrenci davranışları, (Başar, 1998; Kyriacou, 1986; Lawrence ve Steed, 1984, aktaran Türnüklü, 1999; Boz, 2003; Çelik, 2003; Küçükahmet, 2001; Celep, 2008) istenmeyen davranışlar olarak nitelendirilmektedir.

Sınıf içinde istenmeyen ve arzu edilmeyen davranışların meydana gelmesi kaçınılmazdır. Çocuklar, okul içinde veya dışındaki önceki yaşamlarının bir sonucu olarak istenmeyen davranışları edinmiş olabilirler (Bull ve Solity, 1996). Aslında öğrenciler istenmeyen davranışlar sergilemeye yönelik özel bir amaçla sınıfa gelmezler ancak, birçok faktörün etkisiyle; bedensel, duygusal ve davranışsal vb. rahatsızlıkların bir sonucu olarak bazıları kendilerini böyle bir ortamın içinde bulurlar (Küçükahmet, 2001; Şişman ve Turan, 2004). Öğretmen sınıfta planlama, organizasyon ve yönetimle meşgul olurken, öğrenciler sürekli hoş giden veya gitmeyen eylemler içinde bulunurlar (Dillon ve Maguire, 1998). Bazı sosyal bilimciler, istenmeyen davranışların kaynağını, öğrencilerin kişiliklerinden çok, öğretmen davranışlarının oluşturduğunu ifade etmektedirler (Stephens ve Crawley, 1994). İstenmeyen davranışlar, farklı özelliklerdeki öğrencilerce farklı nedenlerle de yapılabilir (Başar, 1998). Örneğin, sınıf kuralları yeterince kavranamıyorsa ya da sınıfın iklimi, öğrencileri bu tür davranışlara itebilir (Şişman ve Turan, 2004). İstenmeyen davranışlar, öğretmen için değerli bir bilgi kaynağı olabilir. Bu davranışlar, öğretmenin sınıf yönetiminde geliştirilebilir bir yönüne dikkatleri çekebilir. Öğrencilerinin davranışlarını anlamasına ve yorumlamasına yardımcı olabilir (Bull ve Solity, 1996).

Sınıf yönetimin önemli bir boyutunu oluşturan davranış düzenlemeleri, sınıf ortamının istenen davranışları sağlayabilir hale getirilmesi, sınıf ikliminin oluşturulması, olası sorunlara yol açacak istenmeyen davranışların uygun yaklaşımlarla önlenmesi, öğrencilerle birlikte kararlaştırılan sınıf kurallarına uyulmasının sağlanmasıyla mümkündür. Sınıf ortamında, “öğretme-öğrenme süreci”ni engelleyen davranışlar olarak tanımlanabilen “istenmeyen davranışlar”, sınıf içi iletişimi olumsuz yönden etkilerken, bu davranışlara karşı öğretmenlerin sergiledikleri olumsuz yaklaşımlar, sınıf ortamını daha da karmaşık hale getirebilmektedir. Öğretmenlerin istenmeyen davranışlara karşı yaklaşımları, bazen mevcut sorunu gidermeye yönelik olabileceği gibi, sorunu daha da büyütme veya karmaşık hale gelmesine de neden olabilir. Bu durum, öğretmenin yaklaşımının niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin, istenmeyen davranışların ortaya çıkmasını, öğretmen uygun eğitim yaşantılarının kazandırılması için bir fırsata dönüştürebilir. Aile yapıları, yetiştirilme tarzları, sosyo-ekonomik arka planları gibi çok farklı özellikler taşıyan öğrencilerin bulunduğu sınıflar, harmoninin sağlanmasında eğitimcilere daha fazla rol yüklemektedir (Gürsel ve diğerleri, 2004). Bu nedenle, öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla başa çıkması, öğretmenlerin mesleki ve sosyal yeterlikleriyle yakından ilişkilidir.

İstenmeyen davranışlara ilişkin öğretmen görüşleri ve benzeri konularda araştırmalar (Ada, Baysal ve Korucu, 2005; Dilekmen, 2001; Memişoğlu, 2005; Okutan, 2004; Türnüklü, 1999; Yiğit, 2001) yapılmış olmasına rağmen, söz konusu bu davranışlara ilişkin öğretmenlerin gösterdikleri tepkilerini, özellikle, gözleme dayalı olarak değerlendiren çalışmaların az sayıda yapıldığı görüldüğünden, böyle bir araştırmaya gereksinim duyulmuştur. Eğitim-öğretim sürecinin en yoğun olduğu sınıf ortamında, özellikle, temel eğitim düzeyinde öğrencilerin istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmen tepkilerinin gözleme dayalı olarak ortaya konması ve bu tepkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi, araştırmayı anlamlı kıldığı düşünülmektedir.

Amaç

Araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin sınıf ortamında öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin tepkilerini saptamak ve bunları okul, sınıf ve ders boyutunda analiz edip değerlendirmektir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

A.Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkileri,

1. Okullara,
2. Sınıflara,
3. Derslere

göre değişmekte midir?

B.Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkileri, öğretmenlerin,

1. Cinsiyetine,
2. Mezuniyetlerine,
3. Kıdemlerine

göre değişmekte midir?

İstenmeyen davranışlara karşı, öğretmen tepkilerinin hangi kategorilerde ve ne düzeyde yer aldığı saptanması, sınıf öğretmenleri ve sınıf ortamları ile ilgili önemli ipuçlarının bilinmesini sağlayacaktır.

Yöntem**Araştırmanın Modeli**

Sınıf öğretmenlerinin sınıf ortamında öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin tepkilerini saptamak ve analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada, "nitel araştırma metodolojisinin en önemli ve hatta temel veri toplama metodlarından biri olan gözlem" (Ekiz, 2003) tekniği kullanılmıştır. "Gözlem tekniğinin en önemli özelliği, gözlenenlerin kendi doğal ortamları içinde bulunmasıdır. Birçok davranış, ancak bu şekilde, objektif olarak belirlenebilir" (Karasar, 2012).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Sivas il merkezinde görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, basit tesadüfi örnekleme yoluyla 4 ilköğretim okulundan; A okulunda 12, B okulunda 6, C okulunda 12, D okulunda 13 olmak üzere toplam 43 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırma için, öğrencilerin sınıf ortamında meydana gelen istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkilerinin yer aldığı gözlem formu geliştirilmiştir. Gözlem formu geliştirilirken başta Bull ve Soly (1996), Cohen, Manion ve Morrison (1998), Wragg (1996), Yılmaz ve Şahinkaya (2010)'ın çalışmaları olmak üzere, Ada ve diğerleri, (2005), Başar (1998), Celep (2002; 2008), Memişoğlu (2005), Okutan (2004), Şişman ve Turan (2004), Türnüklü (1999), Yiğit (2001)'in çalışmaları incelenmiştir. Gözlem formunda yer alan öğretmen "tepkiler"i, literatür taramasından sonra iki alan uzmanı ve iki öğretmen tarafından gözlemci ekip ile birlikte belirlenmiştir.

Katılımlı gözlemin, sınıfın doğal ortamında oluşturabileceği değişikliği azaltmak için gözlemler üç kişilik gözlemci ekip tarafından birbirinden ayrı, sınıfların farklı yerlerinde oturularak gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin doğal ve rahat davranmalarını sağlamak için gözlemci grup, sınıf öğretmenliği son sınıf öğrencileri arasından "Okul Deneyimi" derslerinde en çok başarı gösterenler arasından seçilmiştir. Öğrencilere, öğretmenlerin fark etmeyecekleri şekilde nasıl gözlenecekleri ve gözlem formunun nasıl doldurulacağı ile ilgili bilgiler verilmiş ve birlikte örnek çalışmalar yapılmıştır. Bu öğrenciler, ikinci yarıyılta "Öğretmenlik Uygulaması" dersi için uygulama okullarında buldukları zaman dilimi içinde öğretmenleri birer ders saati izleyerek gösterilen tepkileri gözlem formlarında işaretlemişlerdir.

Verilerin Analizi

Öğretmenlerin gösterdikleri her bir tepki ile ilgili veri için gözlemci ekibin işaretlemelerinin ortalaması alınmıştır. Her bir öğretmen için sınıf içerisinde istenmeyen davranışlara karşı gösterdikleri tepkilerin belirlenmesinde frekans ve yüzde gibi betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle, sınıf öğretmenlerinin sınıf içerisinde istenmeyen davranışlara karşı hangi tepkileri ne düzeyde sergiledikleri, görev yapılan okul, öğretmeni olduğu sınıf ve işlenen ders açısından farklılıkların olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, öğretmen tepkilerinin, öğretmenlerin cinsiyetine, mezun oldukları okullara ve kıdemlerine göre değişip değişmediği saptanmış, gerekli yorumlar yapılarak, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Bulgular

Bulgular, araştırmanın amacı kapsamında yer alan sorulardaki sıra izlenerek sunulmuştur. Öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında öğretmenlerin gösterdikleri tepkiler ve sıklık oranları frekans ve yüzdelere göre hesaplanmış; sıklık oranına göre ilk beş tepki ile ilgili yorumlar yapılmıştır.

“Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkileri, okullara göre değişmekte midir” şeklindeki soruya ilişkin A okulunda 12, B okulunda 6, C okulunda 12, D okulunda 13 olmak üzere 4 okulda görev yapan toplam 43 öğretmenin, sınıf içerisinde öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında gösterdikleri tepkilerinin ve sıklık oranlarının okullara göre dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Öğretmenlerin Gösterdikleri Tepkilerin Okullara Göre Dağılımı

TEPKİLER	OKULLAR									
	A (12)		B (6)		C (12)		D (13)		TOPLAM (43)	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Sesle uyardı	60	19,87	19	13,87	55	21,40	81	22,75	215	20,44
Farkına varamadı	63	20,86	56	40,88	27	10,51	46	12,92	192	18,25
Sertçe uyardı (azarladı)	28	9,27	7	5,11	43	16,73	40	11,24	118	11,22
Soru sordu	32	10,60	11	8,03	27	10,51	44	12,36	114	10,84
Göz teması kurdu	18	5,96	13	9,49	39	15,18	36	10,11	106	10,08
Yanına yaklaştı	29	9,60	8	5,84	23	8,95	26	7,30	86	8,17
Dokundu (koluna, omzuna, vs.)	16	5,30	11	8,03	13	5,06	22	6,18	62	5,90
Görmezden geldi	18	5,96	8	5,84	17	6,61	15	4,21	58	5,51
Başkalarına belli etmeden uyardı (işaretle)	4	1,32	2	1,46	9	3,50	23	6,46	38	3,61
Fiziksel ceza verdi	21	6,95	1	0,73			10	2,81	32	3,04
Dersten sonra görüşmeye çağırdı	4	1,32					3	0,84	7	0,67
Başka:	9	2,98	1	0,73	4	1,56	10	2,81	24	2,28
Toplam	302	100	137	100	257	100	356	100	1052	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin sınıf ortamlarında istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı gösterdikleri tepkilerin sayısal oranları okuldan okula göre değişmektedir. A okulundaki öğretmenler, sıklık oranına göre sırasıyla, “farkına varamama”, “sesle uyarma”, “soru sorma”, “yanına yaklaşma” ve “fiziksel ceza verme” tepkilerini sergilemişlerdir. B okulundaki öğretmenler, sıklık oranına göre sırasıyla, “farkına varamama”, “sesle uyarma”, “göz teması kurma”, “soru sorma” ve “dokunma” tepkilerini sergilemişlerdir. C okulundaki öğretmenler, sıklık oranına göre sırasıyla, “sesle uyarma”, “sertçe uyarma (azarlama)”, “göz teması kurma” “farkına varamama” ve “soru sorma” tepkilerini sergilemişlerdir. D okulundaki öğretmenler, sıklık oranına göre sırasıyla, “sesle uyarma”, “farkına varamama”, “soru sorma”, “sertçe uyarma (azarlama)” ve “göz teması kurma” tepkilerini sergilemişlerdir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, sınıf ortamlarında istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı öğretmenler, birinci sırada “sesle uyarma”, ikinci sırada “farkına varamama”, üçüncü sırada “sertçe uyarma (azarlama)”, dördüncü sırada “soru sorma”, beşinci sırada “göz teması kurma” tepkilerini sergilemişlerdir. Öğretmen tepkileri arasında “fiziksel ceza”nın yer almış olması, eğitimde bu durumun hala bir sorun olduğunu göstermektedir. “Başka” seçeneğinde tekrar sayısına göre, “masaya yumruğunu vurdu”(6), “para cezası verdi”(4), “aferin bu yaptığın iyi bir davranıştı (alaya alma)(4)”, “saçmalama”(1), “ulan”(1), “aptalca bir soru”(1), “manyak mısınız?(1)”, “köpek”(1), “inek gibi bakmayın(1)”, “konuyu anlattırdı(1)”, “öğrencinin yerini değiştirdi”(1), “sustu”(1), “ismiyle uyardı”(1) tepkileri yer almaktadır. Az sayıda olsa bile, bu tür hakaret ifadelerinin ve eğitim ortamıyla bağdaşmayan yaklaşımların sergilenmiş olması, eğitim ortamlarıyla ilgili sıkıntıların olduğunu göstermektedir.

“Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkileri, sınıflara göre değişmekte midir?” şeklindeki soruya ilişkin sınıf ortamında davranışları gözlenen 43 öğretmenin 6’sı 1.sınıfları, 7’si 2.sınıfları, 10’u 3.sınıfları, 8’i 4.sınıfları ve 12’si ise 5.sınıfları okutmaktadırlar. Öğretmenlerin sınıf içerisinde öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında gösterdikleri tepkilerinin ve sıklık oranlarının sınıflara göre dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Öğretmenlerin Gösterdikleri Tepkilerin Sınıflara Göre Dağılımı

TEPKİLER	SINIFLAR									
	1.sınıf		2.sınıf		3.sınıf		4.sınıf		5.sınıf	
	(6)	(7)	(10)	(8)	(12)					
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Farkına varamadı	48	28,74	16	9,25	17	8,02	45	18,22	66	26,09
Görmezden geldi	7	4,19	13	7,51	9	4,25	10	4,05	19	7,51
Göz teması kurdu	16	9,58	17	9,83	25	11,79	22	8,91	26	10,28
Yanına yaklaştı	8	4,79	27	15,61	18	8,49	18	7,29	15	5,93
Dokundu (koluna, omzuna, vs.)	10	5,99	22	12,72	10	4,72	13	5,26	7	2,77
Soru sordu	23	13,77	22	12,72	39	18,40	17	6,88	13	5,14
Başkalarına belli etmeden uyardı (işaretle)	6	3,59	9	5,20	10	4,72	3	1,21	10	3,95
Sesle uyardı	20	11,98	25	14,45	41	19,34	75	30,36	54	21,34
Sertçe uyardı (azarladı)	24	14,37	14	8,09	22	10,38	32	12,96	26	10,28
Dersten sonra görüşmeye çağırdı					3	1,42			4	1,58
Fiziksel ceza verdi	5	2,99	8	4,62	13	8,13	3	1,21	3	1,19
Başka:					5	2,36	9	3,64	10	3,95
Toplam	167	100	173	100	212	100	247	100	253	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, sıklık oranına göre sırasıyla 1.sınıf öğretmenleri “farkına varamama”, “sertçe uyarma (azarlama)”, “soru sorma”, “sesle uyarma” ve “göz teması kurma” tepkilerini; 2.sınıf öğretmenleri “yanına yaklaşma”, “sesle uyarma”, “dokunma”, “soru sorma” ve “göz teması kurma” tepkilerini; 3.sınıf öğretmenleri “sesle uyarma”, “soru sorma”, “göz teması kurma”, “sertçe uyarma (azarlama) ve “yanına yaklaşma” tepkilerini; 4.sınıf öğretmenleri “sesle uyarma”, “farkına varamama”, “sertçe uyarma (azarlama)”, “göz teması kurma” ve “yanına yaklaşma” tepkilerini; 5.sınıf öğretmenleri ise “farkına varamama”, “sesle uyarma”, “göz teması kurma”, “sertçe uyarma (azarlama)” ve “görmezden gelme” tepkilerini sergilemişlerdir. “Fiziksel ceza verme” tepkisi, sırasıyla 3.sınıf, 2.sınıf, 1.sınıf, 4.sınıf ve 5.sınıf öğretmenleri tarafından sıklıkla sergilenen tepki olarak kendini göstermektedir. “Başka” seçeneğinde yer alan tepkilerden “aferin bu yaptığın iyi bir davranıştı (alaya alma)(4)” ve “ismiyle uyardı”(1) tepkileri 3.sınıf öğretmenleri tarafından, “masaya yumruğunu vurdu”(6), “konuyu anlattırdı(1)”, “öğrencinin yerini değiştirdi”(1), “sustu”(1) tepkileri 4.sınıf öğretmenleri tarafından, “para cezası verdi”(4), “saçmalama”(1), “ulan”(1),

“aptalca bir soru”(1), “manyak mısınız?(1)”, “köpek”(1), “inek gibi bakmayın(1)” tepkileri ise 5.sınıf öğretmenleri tarafından sergilenmiştir.

“Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkileri, derslere göre değişmekte midir?” şeklindeki soruyla ilgili 43 sınıf öğretmenin; 9’unun Hayat Bilgisi derslerinde, 14’ünün Türkçe derslerinde, 7’sinin Matematik derslerinde, 6’sının Fen ve Teknoloji derslerinde, 4’ünün Sosyal Bilgiler derslerinde, 1’er öğretmen ise Müzik, Görsel Sanatlar, Bireysel ve Toplu etkinlikler derslerinde davranışları gözlenmiştir. Öğretmenlerin sınıf içerisinde öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında gösterdikleri tepkilerinin ve sıklık oranlarının derslere göre dağılımı Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Öğretmenlerin Gösterdikleri Tepkilerin Derslere Göre Dağılımı

TEPKİLER	DERSLER															
	Hayat Bilgisi (9)		Türkçe (14)		Matematik (7)		Fen ve Teknoloji (6)		Sosyal Bilgiler (4)		Müzik (1)		Görsel Sanatlar (1)		Birey. ve Topl. Etk.(1)	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Farkına varamadı	22	9,57	72	25,99	27	19,42	22	11,52	45	27,44	1	5,26	2	11,11	1	7,14
Görmezden geldi	17	7,39	13	4,69	8	5,76	9	4,71	9	5,49	1	5,26	1	5,56		
Göz teması kurdu	21	9,13	27	9,75	17	12,23	20	10,47	13	7,93	4	21,05	3	16,67	1	7,14
Yanına yaklaştı	27	11,74	21	7,58	8	5,76	19	9,95	7	4,27	2	10,53	1	5,56	1	7,14
Dokundu(koluna, omzuna, vs.)	26	11,30	18	6,50	4	2,88	11	5,76			2	10,53			1	7,14
Soru sordu	38	16,52	38	13,72	13	9,35	13	6,81	6	3,66	1	5,26	3	16,67	2	14,29
Başkalarına belli etmeden uyardı (işaretle)	9	3,91	14	5,05	2	1,44	8	4,19	2	1,22	3	15,79				
Sesle uyardı	30	13,04	46	16,61	35	25,18	45	23,56	46	28,05	5	26,32	3	16,67	5	35,71
Sertçe uyardı (azarladı)	28	12,17	23	8,30	19	13,67	19	9,95	21	12,80			5	27,78	3	21,43
Dersten sonra görüşmeye çağırdı	2	0,87					1	0,52	4	2,44						
Fiziksel ceza verdi	9	3,91	5	1,81	6	4,32	11	5,76	1	0,61						
Başka:	1	0,43					13	6,81	10	6,10						
Toplam	230	100	277	100	139	100	191	100	164	100	19	100	18	100	14	100

Tablo 3’te görüldüğü gibi, Müzik, Görsel Sanatlar, Bireysel ve Toplu Etkinlikler dersleri ile ilgili birer kişi olduğu için değerlendirme dışı bırakıldıktan sonra, diğerleri sıklık oranına göre sırasıyla; Hayat Bilgisi derslerinde “soru sorma”, “sesle uyarma”, “sertçe uyarma (azarlama)”, “yanına yaklaşma” ve “dokunma” tepkileri; Türkçe derslerinde “farkına varamama”, “sesle uyarma”, “soru sorma”, “göz teması kurma” ve “sertçe uyarma (azarlama)” tepkileri; Matematik derslerinde “sesle uyarma”, “farkına varamama”, “sertçe uyarma (azarlama)”, “göz teması kurma” ve “soru sorma” tepkileri; Fen ve Teknoloji derslerinde “sesle uyarma”, “farkına varamama”, “göz teması kurma”, “yanına yaklaşma” ve “sertçe uyarma (azarlama)” tepkileri; Sosyal Bilgiler derslerinde “sesle uyarma”, “farkına varamama”, “sertçe uyarma (azarlama)”, “göz teması kurma” ve “başka” tepkileri sergilenmiştir. “Başka” seçeneğinde belirtilen tepkilerin çoğu; “afetin bu yaptığın iyi bir davranıştı (alaya alma)(4)”, “saçmalama”(1), “ulan”(1), “aptalca bir soru”(1), “manyak mısınız?(1)”, “köpek”(1), “inek gibi bakmayın”(1), “konuyu anlattırdı(1)”, “öğrencinin yerini değiştirdi”(1), “sustu”(1) Fen

Bilgisi dersinde sergilenmiştir. “Fiziksel ceza verme” tepkisinin sıklık oranına göre, sırasıyla Fen Bilgisi, Matematik, Hayat Bilgisi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinde sergilendiği gözlenmiştir.

“Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkileri, öğretmenlerin cinsiyetine göre değişmekte midir?” şeklindeki soruya ilişkin sınıf ortamında davranışları gözlenen 43 öğretmenin 23’ü bayan, 20’si baydır. Öğretmenlerin sınıf içerisinde öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında gösterdikleri tepkilerinin ve sıklık oranlarının cinsiyete göre dağılımı Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4. Öğretmenlerin Gösterdikleri Tepkilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

TEPKİLER	CİNSİYET			
	BAYAN (23)		BAY (20)	
	f	%	f	%
Sesle uyardı	103	19,85	112	21,01
Farkına varamadı	83	15,99	109	20,45
Göz teması kurdu	63	12,14	43	8,07
Sertçe uyardı (azarladı)	61	11,75	57	10,69
Soru sordu	55	10,60	59	11,07
Yanına yaklaştı	46	8,86	40	7,50
Görmezden geldi	30	5,78	28	5,25
Dokundu (koluna, omzuna, vs.)	23	4,43	39	7,31
Başkalarına belli etmeden uyardı (işaretle)	25	4,82	13	2,44
Fiziksel ceza verdi	18	3,47	14	2,63
Dersten sonra görüşmeye çağırdı	3	0,58	4	0,75
Başka:	9	1,73	15	2,81
Toplam	519	100	533	100

Tablo 4’te görüldüğü gibi, sıklık oranına göre sırasıyla bayan öğretmenler “sesle uyarma”, “farkına varamama”, “göz teması kurma”, “sertçe uyarma (azarlama)” ve “soru sorma” tepkilerini sergilerken, bay öğretmenler “sesle uyarma”, farkına varamama”, “soru sorma”, “sertçe uyarma (azarlama)” ve “göz teması kurma” tepkilerini sergilemişlerdir. “Fiziksel ceza verme” tepkisini bayan öğretmenlerin daha sık sergilemiş olmaları, beklenen bir durum olarak tahmin edilmemektedir. Çünkü toplumda bayanların şiddete daha çok tepkili oldukları imajı yer almaktadır. Bu sonuç, durumun nedenleriyle birlikte daha kapsamlı araştırılmasına gereksinim duyulduğunu göstermektedir. “Başka” seçeneğinde yer alan davranışlardan, “para cezası verdi”(4), “afetin bu yaptığın iyi bir davranıştı (alaya alma)(4)”, “ismiyle uyardı”(1) tepkilerini bayan öğretmenler sergilerken, “masaya yumruğunu vurdu”(6) “saçmalama”(1), “ulan”(1), “aptalca bir soru”(1), “manyak mısınız?(1)”, “köpek”(1), “inek gibi bakmayın(1)”, “konuyu anlattırdı(1)”, “öğrencinin yerini değiştirdi”(1), “sustu”(1) tepkilerini bay öğretmenler sergilemişlerdir.

“Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkileri, öğretmenlerin mezuniyetlerine göre değişmekte midir?” şeklindeki soruya ilişkin sınıf ortamında davranışları gözlenen 43 öğretmenin 7’si Öğretmen Okulu, 14’ü Eğitim Önlisans, 20’si Eğitim Enstitüsü ve 1’er öğretmen ise Eğitim Fakültesi ile Gazetecilik Yüksekokulu mezunudur. Öğretmenlerin sınıf içerisinde öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında gösterdikleri tepkilerinin ve sıklık oranlarının mezuniyetlerine göre dağılımı Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Öğretmenlerin Gösterdikleri Tepkilerin Mezun Oldukları Okullara Göre Dağılımı

TEPKİLER	MEZUNİYET									
	ÖÖ (7)		EÖL (14)		EE (20)		EF (1)		GAZETE (1)	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Farkına varamadı	17	11,18	64	19,63	104	20,04	4	13,79	3	11,54
Görmezden geldi	12	7,89	18	5,52	25	4,82	2	6,90	1	3,85
Göz teması kurdu	23	15,13	19	5,83	57	10,98	3	10,34	4	15,38
Yanına yaklaştı	12	7,89	34	10,43	34	6,55	2	6,90	4	15,38
Dokundu (koluna, omzuna, vs)	4	2,63	19	5,83	36	6,94	2	6,90	1	3,85
Soru sordu	13	8,55	39	11,96	59	11,37	3	10,34		
Başkalarına belli etmeden uyardı (işaretle)	11	7,24	5	1,53	21	4,05			1	3,85
Sesle uyardı	36	23,68	67	20,55	102	19,65			10	38,46
Sertçe uyardı (azarladı)	20	13,18	31	9,51	52	10,02	13	44,83	2	7,69
Dersten sonra görüşmeye çağırdı					7	1,35				
Fiziksel ceza verdi			21	6,44	11	2,12				
Başka:	4	2,63	9	2,76	11	2,12				
Toplam	152	100	326	100	519	100	29	100	26	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi, Eğitim Fakültesi ve Gazetecilik Yüksekokulu mezunu birer kişi olduğu için değerlendirme dışı bırakıldıktan sonra, diğerleri sıklık oranına göre sırasıyla; Öğretmen Okulu mezunları "sesle uyarma", "göz teması kurma", "sertçe uyarma (azarlama)", "farkına varamama" ve "soru sorma" tepkilerini; Eğitim Önlisans mezunları "sesle uyarma", "farkına varamama", "soru sorma", "yanına yaklaşma" ve "sertçe uyarma (azarlama)" tepkilerini; Eğitim Enstitüsü mezunları "farkına varamama", "sesle uyarma", "soru sorma", "göz teması kurma" ve "sertçe uyarma (azarlama)" tepkilerini sergilemişlerdir. "Fiziksel ceza verme" tepkisini birinci sırada Eğitim Önlisans mezunları, ikinci sırada ise Eğitim Enstitüsü mezunlarının sergiledikleri gözlenmiştir. "Başka" seçeneğinde yer alan tepkilerden "aferin bu yaptığın iyi bir davranıştı (alaya alma)(4)", "masaya yumruğunu vurdu"(6) ve "ismiyle uyardı"(1) tepkilerini Eğitim Enstitüsü mezunları sergilerken, "saçmalama"(1), "ulan"(1), "aptalca bir soru"(1), "manyak mısınız?(1)", "köpek"(1), "inek gibi bakmayın(1)", "konuyu anlattırdı(1)", "öğrencinin yerini değiştirdi"(1), "sustu"(1), tepkilerini Eğitim Önlisans mezunları; "para cezası verdi"(4) tepkisini ise Öğretmen Okulu mezunları sergilemiştir.

"Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin öğretmen tepkileri, kıdemlerine göre değişmekte midir?" şeklindeki soruya ilişkin sınıf ortamında davranışları gözlenen 43 öğretmenin 1'i 5-10 yıl, 1'i 11-15 yıl, 11'i 16-20 yıl, 5'i 21-25 yıl ve 25'i ise 26 yıl ve üzeri kıdeme sahiptir. Öğretmenlerin sınıf içerisinde öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında gösterdikleri tepkilerinin ve sıklık oranlarının kıdemlerine göre dağılımı Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Öğretmenlerin Gösterdikleri Tepkilerin Kıdeme Göre Dağılımı

TEPKİLER	KIDEM									
	5-10 yıl		11-15 yıl		16-20 yıl		21-25 yıl		26 + yıl	
	(1)	(1)	(11)	(5)	(25)	f	%	f	%	
Sesle uyardı	10	38,46			67	19,88	17	15,32	121	22,04
Farkına varamadı	3	11,54	4	13,79	79	23,44	7	6,31	99	18,03
Soru sordu			3	10,34	34	10,09	13	11,71	64	11,66
Sertçe uyardı (azarladı)	2	7,69	13	44,83	28	8,31	16	14,41	59	10,75
Göz teması kurdu	4	15,38	3	10,34	30	8,90	16	14,41	53	9,65
Yanına yaklaştı	4	15,38	2	6,90	23	6,82	12	10,81	45	8,20
Görmezden geldi	1	3,85	2	6,90	20	5,93	3	2,70	32	5,82
Dokundu (koluna, omzuna, vs.)	1	3,85	2	6,90	28	8,31	6	5,41	25	4,55
Fiziksel ceza verdi					5	1,48	6	5,41	21	3,83
Başkalarına belli etmeden uyardı (işaretle)	1	3,85			15	4,45	6	5,41	16	2,91
Dersten sonra görüşmeye çağırdı					2	0,59	5	4,50		
Başka:					6	1,78	4	3,60	14	2,55
Toplam	26	100	29	100	337	100	111	100	549	100

Tablo 6’da görüldüğü gibi, 5-10 yıl ve 11-15 yıl kıdeme sahip olanlar birer kişi olduğu için değerlendirme dışı bırakıldıktan sonra, diğerleri sıklık oranına göre sırasıyla; 16-20 yıl arası kıdeme sahip olan öğretmenler “farkına varamama”, “sesle uyarma”, “soru sorma”, “göz teması kurma”, “sertçe uyarma (azarlama)” ve “dokunma” tepkilerini; 21-25 yıl arası kıdeme sahip olan öğretmenler “sesle uyarma”, “sertçe uyarma (azarlama)”, “göz teması kurma”, “soru sorma”, “yanına yaklaşma” ve “farkına varamama” tepkilerini; 26 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan öğretmenler “sesle uyarma”, “farkına varamama”, “soru sorma”, “sertçe uyarma (azarlama)” ve “göz teması kurma” tepkilerini sergilemişlerdir. İlk beş sırada “Sertçe uyarma(azarlama)” tepkisinin tüm kıdemlerde, “fiziksel ceza verme” tepkilerini 16 yıl ve üzeri kıdemlerde yer almış olması bu konuda dikkati çekmektedir. “Başka” seçeneğinde yer alan davranışlardan, “saçmalama”(1), “ulan”(1), “aptalca bir soru”(1), “manyak mısınız?(1)”, “köpek”(1), “inek gibi bakmayın(1)” tepkilerini 16-20 yıl kıdeme sahip olan öğretmenler, “para cezası verdi”(4) tepkilerini 21-25 yıl kıdeme sahip olan öğretmenler, “masaya yumruğunu vurdu”(6), “aferin bu yaptığın iyi bir davranıştı (alaya alma)(4)”, “ismiyle uyardı”(1), “konuyu anlattırdı(1)”, “öğrencinin yerini değiştirdi”(1), “sustu”(1) tepkilerini 26 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan öğretmenler sergilemişlerdir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sınıf ortamında öğrencilerin istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmenlerin gösterdikleri tepkilere ilişkin yapılan araştırmalarda önemli sonuçlar ortaya konulmuş, değerlendirmeler yapılmış ve öneriler geliştirilmiştir. Aydın (1998), etkili öğretim ve olumlu sınıf ikliminin en önemli değişkeni olarak, öğretmenin davranış özelliklerinin gösterildiğini ifade ederken, Çelik (2003), sınıfların çok karmaşık yerler olduğunu, sınıfta çok değişik olaylar meydana gelebildiğini belirterek; öğretmenin, sınıfta bir olayın ne zaman meydana geleceğini kesin olarak tahmin etmesinin mümkün olmadığını, dolayısıyla öğretmenin, dersin doğal akışını sürdürmeye çalışırken, aynı zamanda istenmeyen öğrenci davranışlarını da kontrol etmeye çalışması gerektiğini ifade etmektedir.

Karslı (2009), öğrenci davranışlarının nedenlerine dikkat edilmesi gerektiğinden hareketle, edimsel koşullanma kuramına göre, hem uygun hem de uygun olmayan davranışların benzer süreçlerin sonucunda ortaya çıktığını belirterek; davranışların ortaya çıkmasında, davranış öncesi olayların önemli rol oynadığını vurgularken, Memişoğlu (2005), öğrencilerin, fark edilmekten hoşlandıklarını; olumlu davranışlarla öğretmenin ilgisini çekemeyen çocukların, bunun aksini deneyerek olumsuz davranışlarıyla dikkat çekmeye çalışabildiklerini ifade etmektedir. Küçükahmet (2001) ise, öğrencilerin çoğunun, belirli ortamlarda kendilerinden nasıl davranmaları istendiğinin farkında olmadıklarını belirtmektedir. Öğrencilerin davranışlarında öğretmenlerin önemli etkiye sahip olduğunu da belirten Küçükahmet (2005), öğretmenlerin bir bölümünün sınıf içinde olan olay ve kişilere çok çabuk duygusal tepkiler verme eğilimi içinde olabildiklerini; kolayca kızan, bağırarak tür öğretmenlerin, sınıflarda gözledikleri en küçük uygun olmayan davranışı bile ceza kullanarak denetlemeye çalıştıklarını, bu tutumlarının, doğal olarak, çocukların davranışlarına yansıtılarak uygun olmayan davranışların gözlenmesine neden olabildiğini ifade etmektedir.

Okutan'ın (2004) yaptığı araştırmada ise öğretmen tepkileri; "soru sorma", "göz teması kurma", "yanına yaklaşma", "sesle uyarma", "sessizce uyarma" "görüşmeye çağırma", "dokunma", "sınıftan dışarı atma", "tahtada ayakta bekletme" ve "dayak atma"dır. Yiğit (2001) de yaptığı araştırmada, istenmeyen davranışların önlenmesine ilişkin olarak, öğretmenlerin izlediği yaklaşımların davranışın türüne göre değiştiğini ancak, en sık gösterilenlerin sınıfın geneline uyarıcı konuşma yapmak, öğrenci ile bireysel görüşme yapmak ve öğrenciyi sözlü olarak uyararak olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, çok az da olsa öğretmenlerin bazı davranışları önlemek için fiziksel cezaya başvurduklarını vurgulamıştır. Araştırma sonuçları karşılaştırıldığında, benzer veya yakın sonuçlar olduğu gibi, farklı sonuçların olduğu da görülmektedir. Farklı sonuçların olması, okul, sınıf ve öğrenci değişkenlerinden kaynaklanabilir. Örneğin, Başar'ın (1998) araştırmasının Ankara'da özel bir okulda yapılmış olmasının "fiziksel ceza" veya "dayak" tepkilerinin olmamasında etkisi olabilir.

Özbay'a (2001) göre, öğrenci davranışları, buldukları ortama göre değişiklik gösterebilir. Örneğin, Matematik dersinde sessiz ve pasif olan bir öğrenci Sosyal Bilgiler dersinde oldukça konuşkan ve neşeli olabilir (Okutan, 2004). Bu durum ise, öğretmen tepkilerinin derslere göre değişmesine neden olmaktadır.

Bu araştırma ve benzeri araştırmaların sonuçları, istenmeyen davranışlara ilişkin öğretmen tepkilerinin fazla ve çeşitli olduğunu göstermektedir. Bu tepkilerin azalması, istenmeyen davranışların azalmasına bağlıdır. Karslı'ya (2009) göre, davranışların oluşumunda, davranış öncesi ve davranış sonrası olayların etkili olduğunu bilen öğretmenler uygun olmayan davranışların azaltılıp ortadan kaldırılmasında başarılı olabilmektedir. Bunun için, öğretmen, sorunlu davranışlarda temkinli davranmalı; sorunun neden ve sonuçlarını görmeye çalışmalıdır. Şişman ve Turan'ın (2004) ifade ettikleri gibi, sınıfta öğrenci davranışlarının öğretmen davranışları ile çok yakından bir ilişkisi vardır. Etkili öğretmenlerin sınıflarında, öğrencilerin istenmeyen davranışları zaman içerisinde en aza iner ve öğrencilerin görev yapma anlayış ve düzeyleri çok yüksek olur. Ayrıca, Memişoğlu'nun (2005) belirttiği gibi, istenmeyen davranışların hangi gereksinimlerden kaynaklandığı öğretmenler tarafından iyi saptanmalıdır. Eğer istenmeyen davranışın amacı belirlenmeden bu davranışa rastgele müdahale edilirse istenmeyen yeni davranışlara yol açar. O halde, öncelikle öğretmen, davranış

sorunlarının gerçek nedenlerini anlamaya çalışmalıdır. Çünkü doğru anlaşılmayan hiçbir sorun çözülemez. Davranışı anlamak, mevcut sorunların nedenlerini tanımlamanın ötesinde, gelecekte ortaya çıkabilecek olan istenmeyen davranışların kestirilmesi açısından gereklidir (Aydın, 1998).

Şişman ve Turan'a (2004) göre, sınıfta istenmeyen bazı davranışların yapılması, öğrencilerin sınıf kurallarını yeterince kavrayamamasından kaynaklanabilir ya da sınıf iklimi, öğrencileri bu tür davranışa itebilir. Genellikle sınıf iklimi, davranışların yönünü belirleyen en önemli etkidir. Öğretmen, sınıf içindeki öğrenci davranışlarını analiz etmeden önce, sınıf ortamını analiz etmelidir. Sınıf yaşamı birçok yönüyle, öğrencilerin istenmeyen davranışlar göstermesine yol açabilir: Sınıfın fiziksel düzeni, can sıkıntısı, engellenme, düş kırıklığı, ders süresinin uzun olması, sınıfta olup bitenden haberdar olmamak gibi. Özellikle öğrenme ve öğretme çevresinin, öğrencilerin öğrenmesini destekler nitelikte olması ve bunun sürdürülmesi gerekir. İstenmeyen bazı davranışların yapılmasında, Şişman ve Turan'a (2004) göre sınıf ortamı etkili iken, Başar'a (1998) göre, sınıf içindeki istenmeyen davranışların çoğunun kökeni sınıfın dışındadır. Bu nedenle öğretmen, yalnızca sınıf içi davranış değişkenleriyle uğraşırsa başarı düzeyi çok düşük olur, kalıcı da olmaz. Önceliği sınıf dışına vermek koşuluyla öğretmen, sınıf içi davranış etkenlerini de bilmeli ve denetlemelidir.

İstenmeyen davranışlara karşı öğretmenin hemen tepki vermesi yerine, Başar'ın (1998) belirttiği gibi, öğretmenin, hangi davranışın nerede ve nasıl yapıldığında uygun, nerede ve nasıl yapıldığında uygun olmadığı konusunda öğrencileri bilgilendirmesi, bu konuda onlara işaretler, ipuçları vermesi önemlidir. Ayrıca, Ada ve diğerleri (2005) ifade ettikleri gibi, öğrencilere olumsuz davranışların sonuçlarının anlatılması ve olumlu davranışlar ile ilgili açıklamaların yapılması öğrenciyi olumlu davranışlara yöneltecektir. Bunun için, Smith'in (1990) vurguladığı gibi, istenmeyen davranışların önlenmesi, öğretmenin yönetim becerilerine bağlıdır. Öğretmen, davranış yönetimi konusundaki bilgi ve beceri ile istenmeyen davranışları gözden kaçırmamalı, öğrenciden daha iyi davranış beklediğini, bunun için yardıma hazır olduğunu hissettirmelidir (Başar, 1998). Ancak öğretmen böyle davranırken, Çelik' in (2003) vurguladığı gibi, kullandığı stratejileri bilimsel temele dayandırmalıdır. Her öğretmen kendi kişisel varsayımlarına göre strateji geliştirirse sınıf ortamında kaos yaşanır. Böyle bir durumun yaşanmaması için, etkili öğretmen davranışları konusunda araştırma yapanlar (Bowman, 1983; Brophy, 1986; Emmer ve Evertson, 1981; Gottfredson, 1989; Luke, 1989), öğrencilerin davranışlarını kontrol altında tutmak için, iletişim beklentilerinin yüksek olması gerektiğini vurgulamaktadırlar. İletişim beklentilerinin iyi olduğu, bireylerin birbirine içten ve samimi davrandığı bir sınıfta öğretmen, öğrenciler tarafından kolayca kabul edilir. Öğrenciler, öğretmenlerinin kendilerine daima yararlı ve iyi şeyler öğrettiğinden emin olurlar (Şişman ve Turan, 2004). Bunun için, Memişoğlu'nun (2005) belirttiği gibi, öğretmen gerek sözel gerekse sözel olmayan davranışlarının öğrencileri nasıl etkileyeceğini önceden düşünüp uygun davranışlar göstermelidir.

Yapılan birçok çalışmada (Reed, 1989; Rickman ve Hollowell, 1981; Vocke, 1992) ise, öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinde sınıf yönetimi alanında çok zayıf yetiştirildikleri duyusunu taşıdıkları saptanmıştır (Celep, 2008).

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin gösterdikleri tepkiler, tekrar sayısına göre en çoktan en aza doğru şöyle sıralanabilir: "sesle uyarma", "farkına varamama", "sertçe uyarma (azarlama)", "soru sorma", "göz teması kurma", "yanına yaklaşma", "dokunma (koluna, omzuna, vs.)", "görmezden gelme", "başkalarına belli etmeden uyarma (işaretle)", "fiziksel ceza verme" ve "dersten sonra görüşmeye çağırma". Başar'ın (1998) yaptığı çalışmada öğretmen tepkileri; "görmezden gelmek", "sesle uyararak", "farkına varamamak", "azarlamak", "yanına yaklaşmak", "soru sormak", "sessizce uyararak", "göz teması kurmak", "görüşmeye çağırarak" ve "dokunmak"tır.

Sınıf ortamında öğrencilerin istenmeyen davranışlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin gösterdikleri tepkilerin araştırıldığı ve bu tepkilerde etkili olabilecek bazı değişkenlerin değerlendirildiği bu çalışmada: Öğretmen tepkileri okuldan okula sayısal yönden değişimle birlikte, sırasıyla "sesle uyararak", "farkına varamama", "sertçe uyararak(azarlama)", "soru sorma",

“göz teması kurma”, “yanına yaklaşma”, “dokunma”, “görmezden gelme”, “başkalarına belli etmeden uyarma”, “fiziksel ceza verme” ve “dersten sonra görüşmeye çağırma” sıklıkla gösterilen tepkiler olarak saptanmıştır. “Başka” seçeneğinde tekrar sayısına göre, “masaya yumruğunu vurdu”, “para cezası verdi”, “aferin bu yaptığın iyi bir davranıştı (alaya alma)”, “saçmalama”, “ulan”, “aptalca bir soru”, “manyak mısınız?”, “köpek”, “inek gibi bakmayın”, “konuyu anlattırdı”, “öğrencinin yerini değiştirdi”, “sustu”, “ismiyle uyardı” tepkilerin yer aldığı saptanmıştır. “Fiziksel ceza” dört okulun üçünde de bulunmaktadır. Üstelik sınıfta dışarıdan birileri varken, bu tepkinin sergilenmiş olması işin ciddiyetini ortaya koymaktadır. Dilekmen’in (2001) yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin fiziksel cezaya başvurma tepkisi, %27.32 ile ilk sırada yer alırken, Okutan’ın (2004) yaptığı araştırmada ise, ilköğretim ve lise öğretmenleri “dayak atma” tepkisini %12 ile “her zaman ve arasıra” sergilemişlerdir. Ada ve diğerleri (2005)de yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin öğrencilerin olumsuz davranışlarına karşı fiziksel olarak cezalandırma tepkilerini çok az düzeyde de olsa gösterdiklerini belirtmişlerdir. Cangelosi (1998) ve Rich’e (1991) göre, okulda fiziksel cezanın yeri olmamalıdır. Çok olumsuz sonuçları yanında, geçici bir uyumu sağlama dışında yararı yoktur. O uyum da ceza korkusu kalkınca, daha çoğalan bir uyumsuzluğa dönüşür. Fiziksel ceza yasalara ve insan onuruna da aykırıdır, uzun dönemli etkileri yıkıcıdır. İnsanı saldırgan yapar. Kişi ilk fırsatta o cezayı başkasına yansıtır (Başar, 1998). “Sertçe uyarma (azarlama)”, “fiziksel ceza verme” ve “başka” seçeneğinde belirtilen tepkilerin gözlenmiş olması, ilköğretim 1-5.sınıflarına devam eden ve eğitim sürecinin başında sayılan öğrencilerin gelişim ve öğrenmelerini olumsuz etkileyebileceği kabul edilmelidir. Gösterilen tepkiler sınıflara göre değişmekte; tepki türlerinin daha çok ve sık olarak 3.sınıf öğretmenleri tarafından sergilendiği saptanmıştır. Gösterilen tepkiler derslere göre de değişmekte; tepki türlerinin daha çok ve sık olarak Hayat Bilgisi derslerinde sergilendiği saptanmıştır.

Gösterilen tepkiler cinsiyete göre farklılıklar göstermiş; “sertçe uyarma (azarlama)”, “fiziksel ceza verme” tepkilerinin bayan öğretmenler tarafından gösterilmiş olması dikkat çekici bulunmuştur. Gösterilen tepkilerin öğretmenlerin mezun oldukları okullara göre de değiştiği; tepki türlerinin daha çok ve sık olarak Öğretmen Okulu ve Eğitim Önlisans mezunları tarafından sergilendiği saptanmıştır. Gösterilen tepkiler kıdeme göre değişmekle birlikte; “sertçe uyarma (azarlama)”, “fiziksel ceza verme” ve “başka” seçeneğinde belirtilen tepkilerin, çoğunlukla emekliliği yaklaşan veya emekliliğini doldurmuş olan öğretmenler tarafından sergilendiği gözlenmiştir. Ayrıca, sınıf öğretmenlerinin çoğunun emekliliklerini doldurdukları da dikkati çeken bir başka husus olarak görülebilir.

2004-2005 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanan ilköğretim programlarında, öğrencilerin deneyerek, tartışarak, sorgulayarak ve yaşayarak öğrenecekleri bir öğrenme ve öğretme süreci esas alınmıştır. Öğretim, öğretmen merkezli olmaktan çıkarılarak öğrenci merkezli hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu durum, öğretmenlerin sınıf içi sorumluluklarını da etkilemiştir.

Ülkemizde Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılması sürecinde programda “Sınıf Yönetimi” dersinin yer almış olması, önemli bir aşama olarak değerlendirilmiştir. Bu dersin programının içeriğinde istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik öğretmenlerin neler yapmaları gerektiğine ilişkin konulara yer verilmesinde yarar görülecektir. İlköğretim okullarında “rehberlik servisleri”nin yaygınlaştırılması, istenmeyen davranışların azalmasını sağlayabilir. “Sınıf Yönetimi” ve “Öğrenciyi Tanıma Teknikleri” alanlarına ilişkin Hizmetiçi Eğitim kurslarının sayılarının artırılması, öğretmenlere sınıfın yönetimi, öğrencileri tanıma ve iletişim becerileri açısından önemli yararlar sağlayacaktır. Öğretmenlerin uygun görülen aralıklarla ruhsal sağlıklarının izlenmesi sağlanmalıdır. Veli toplantılarının uygun sıklıkta, amaçlı ve planlı yapılması, istenmeyen davranışların meydana gelmesini engelleyebilecektir. Öğretmenlik mesleğinin çok ciddi bir performans gerektirdiği kabul edilerek, emekliliğini doldurmuş; sabır ve tahammülü nispeten azalmış öğretmenlerin emekliye ayrılmalarının daha uygun olacağı düşünülmelidir.

Kaynakça

- Ada, S., Baysal, N. ve Korucu, S. (2005). Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi olumsuz davranışlara gösterdikleri tepkilerin karakter eğitimi ve 2005 ilköğretim programı açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi*, 3(10), 7-18.
- Aydın, A. (1998). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başar, H. (1998). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri.
- Boz, İ. (2003). *Sınıf yönetme sanatı*. İstanbul: Zambak Yayınları Eğitim Serisi.
- Bowman, R. (1983). Effective classroom management: a primer for practicing professionals. *Clearing House*, 57(3), 116-118.
- Brophy, J. E. (1986). Classroom management technique. *Education and Urban Society*, 18(2), 182-194.
- Bull, S. ve Solity, J. (1996). *Classroom management*. London: Routledge.
- Cangelosi, J. S. (1988). *Classroom management strategies*. New York: Longman Inc.
- Celep, C. (2002). *Sınıf yönetimi ve disiplin*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Celep, C. (2008). *Sınıf yönetiminde kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (1998). *A guide to teaching practice*. New York: Routledge.
- Çelik, V. (2003). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demirel, Ö. (2007). *Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dilekmen, M. (2001). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin sınıf içi davranışları. *Çağdaş Eğitim*, 276, 31-36.
- Dillon, J. ve Maguire, M. (1998). *Becoming a teacher*. Great Britain: Redwood Books.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emmer, E. T. ve Evertson, C. M. (1981). Synthesis of research on classroom management, *Educational Leadership*, 38(4), 342-347.
- Getzels, J. V. (1974). Images of the classroom and visions of the learner. *School Review*, August, 527-530.
- Gottfredson, D. C. (1989). *Developing effective organizations to reduce school disorder. Strategies to Reduce Student Misbehavior*. Washington D. C. : Educational Research and Improvement.
- Grossman, H. (1991). Multicultural classroom management. *Contemporary Education*, 62, 161-166.
- Gürsel, M., Sarı, H. ve Dilmaç, B. (Ed.) (2004). *Sınıf yönetimi*. Konya: Eğitim Kitapevi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karlı, M. D. (Ed.) (2009). *İlköğretimde sınıf yönetimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Küçükahmet, L. (Ed.) (2001). *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükahmet, L. (Ed.) (2005). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kyriacou, C. (1986). *Effective teaching in schools*. Oxford: Basil Blackwell.
- Lawrence, J. ve Steed, D. M. (1984). European voices on disruptive behaviour in schools: definitions concern and types of behaviour. *British Journal of Educational Studies*, XXXII, 4-17.
- Luke, M. D. (1989). Research on class management and organization: review with implications for current practice. *Quest*, 41, 55-67.
- Memişoğlu, S. P. (2005). Sınıf ortamında istenmeyen davranışlara yol açan öğretmen davranışları. *Çağdaş Eğitim*, 323, 32-39.
- Merrett, F. ve Wheldall, K. (1993). How do teachers learn to manage classroom behaviour? A study initial training with special reference to classroom behaviour management. *Educational Studies*, 19, 91-106.
- Okutan, M. (2004). *Sınıf yönetiminde örnek olaylar*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özbay, Y. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Trabzon: Erol Ofset.

- Pollard, N. M. (1997). *Reflective teaching in the primary school: an handbook for the classroom*. London: Cassell.
- Reed, D. (1989). Student teacher problems with classroom discipline: implication for program development, *Action in Education*, 11(3), 59-65.
- Rich, J. M. (1991). Should student be punished? *Contemporary Education*, 62, 180-184.
- Rickman, L. ve Hollowell, J. (1981). Some causes of student teacher failure. *Improving College and University Teaching*. 29(4), 176-179.
- Smith, R. (1990). *The effective school*. Educational Pub. Ltd. Lancaster.
- Stephens, P. ve Crawley, T. (1994). *Becoming an effective teacher*. England: Ellenborough House.
- Şişman, M. ve Turan, S. (Ed.) (2004). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Türnüklü, A. (1999). İlköğretimde sınıf içi istenmeyen davranışlar ve nedenleri. *Yaşadıkça Eğitim*, 64, 30-34.
- Türnüklü, A. (2000). İlköğretimde sınıf düzeni, *Yaşadıkça Eğitim*, 65, 36-40.
- Wragg, E. C. (1996). *Classroom teaching skills*. London: Biddles Ltd.
- Yılmaz, S. ve Şahinkaya, N. (2010). The relationship between methods use against the misbehaviour performed in the classroom and emphatic tendencies of teachers. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2010), 2932-2936.
- Yiğit, B. (2001). İlköğretim öğrencilerinde görülen istenmeyen davranışlar ve öğretmenlerin önlemek için izlediği yaklaşımlar. *Trakya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 15-25.